

Annales

Instituti

Archaeologici

VII - 2011

Godišnjak

*Instituta za
arheologiju*

Nakladnik/Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/Adress of the editor's office

Institut za arheologiju/Institute of Archaeology
HR-10000 Zagreb, Ulica Ljudevita Gaja 32
Telefon/phone 385 (0) 1 6150250
Fax 385 (0) 1 6055806
e-mail: iarh@iarh.hr
<http://www.iarh.hr>

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief

Željko Tomičić

Izvršni urednik/Desk editor

Kristina Jelinčić
Kristina Turkalj

Tehnički urednik/Technical editor

Kristina Jelinčić
Kristina Turkalj

Izdavački savjet/Editorial committee

Vlasta Begović, Marko Dizdar, Dunja Glogović, Snježana Karavanić, Goranka Lipovac Vrkljan, Branka Migotti, Kornelija Minichreiter, Ante Rendić Miočević, Tajana Sekelj Ivančan, Tihomila Težak Gregl, Željko Tomičić, Ante Uglešić

Prijevod na engleski/English translation

Nikolina Matetić Pelikan (ETNOtrend d.o.o.)

Lektura/Language editor

Renata Draženović (hrvatski jezik/Croatian)
Stephen Hindlaugh (engleski jezik/English)

Dizajn/Design

REBER DESIGN

Korektura/Proofreaders

Kristina Jelinčić
Kristina Turkalj

Računalni slog/Layout

Hrvoje Jambrek

Tisak/Printed by

PRINTERA GRUPA d.o.o., Sveta Nedelja

Naklada/Circulation

600 primjeraka/ Copies

©Institut of archaeology, Zagreb 2011.

SADRŽAJ

Arheološka istraživanja

- 9** **Daria Ložnjak Dizdar**
Mirela Hutinec
Sotin, probna arheološka istraživanja 2010.
- 13** **Zvonko Bojčić**
Marko Dizdar
Tomislav Hršak
Tino Leleković
Rezultati probnih istraživanja nalazišta Batina–Sredno 2010. godine
- 20** **Marko Dizdar**
Probna iskopavanja i nadzor na izgradnji dionice državne ceste D-34 – obilaznica Donjeg Miholjca
- 23** **Marko Dizdar**
Probna iskopavanja i nadzor na izgradnji dionice državne ceste D-2 – obilaznica Našica
- 26** **Daria Ložnjak Dizdar**
Zaštitna istraživanja nalazišta AN 2a Markovac Našički–Orašje 2 na izgradnji obilaznice Našica
- 30** **Daria Ložnjak Dizdar**
Hrvoje Potrebica
Probna iskopavanja prapovijesnog nalazišta u Vlatkovcu
- 34** **Kornelija Minichreiter**
Slavonski Brod, Galovo, arheološka istraživanja 2010. g.
- 37** **Tatjana Tkalčec**
Arheološka istraživanja nalazišta Crkvari – crkva sv. Lovre 2010. godine
- 41** **Daria Ložnjak Dizdar**
Marija Mihaljević
Marko Dizdar
Dolina 2010. – rezultati probnih istraživanja prapovijesnog groblja Glavičice
- 45** **Tatjana Tkalčec**
Probna arheološka istraživanja visinskog gradišta Sveta Ana – Gradina 2010.
- 50** **Tajana Sekelj Ivančan**
Rezultati istraživanja nalazišta Virje – Volarski breg u 2010. godini

CONTENTS

Archaeological Excavations

- 9** **Daria Ložnjak Dizdar**
Mirela Hutinec
Sotin, Archaeological Trial Excavations 2010
- 13** **Zvonko Bojčić**
Marko Dizdar
Tomislav Hršak
Tino Leleković
Results of the 2010 Trial Excavations of the Batina–Sredno Site
- 20** **Marko Dizdar**
Trial Excavations and Supervision of the Construction of National Road Section D-34 – Donji Miholjac Bypass
- 23** **Marko Dizdar**
Trial Excavations and Supervision of the Construction of the D-2 National Road Route–Našice Bypass
- 26** **Daria Ložnjak Dizdar**
Protective Excavations of AS 2a Markovac Našički–Orašje 2 during Construction of the Našice Bypass
- 30** **Daria Ložnjak Dizdar**
Hrvoje Potrebica
Trial Excavations of a Prehistoric Site in Vlatkovac
- 34** **Kornelija Minichreiter**
Slavonski Brod, Galovo, Archaeological Research 2010
- 37** **Tatjana Tkalčec**
Archaeological Excavations of the Crkvari–St. Lawrence's Church Site 2010
- 41** **Daria Ložnjak Dizdar**
Marija Mihaljević
Marko Dizdar
Dolina 2010 – Results of Trial Excavations of the Glavičice Prehistoric Cemetery
- 45** **Tatjana Tkalčec**
2010 Archaeological Trial Excavations of the Hill Fort of Sveta Ana–Gradina
- 50** **Tajana Sekelj Ivančan**
Results of the 2010 Excavations of the Virje–Volarski Breg Site

<p>54 Marko Dizdar
Daria Ložnjak Dizdar</p> <p>Probna istraživanja nalazišta AN 1 Grabrić na trasi auto-ceste A13, dionica Čvor Vrbovec 2 – Čvor Farkaševac</p>	<p>54 Marko Dizdar
Daria Ložnjak Dizdar</p> <p><i>Trial Excavations of AS 1 Grabrić on the A13 Motorway Route, Section: Vrbovec 2 Junction-Farkaševac Junction</i></p>
<p>57 Branko Kirigin
Ivančica Schrunk
Vlasta Begović
Marinko Petrić
Marina Ugarković</p> <p>Hvar, otok Sv. Klement, uvala Soline, arheološka istraživanja 2010.</p>	<p>57 Branko Kirigin
Ivančica Schrunk
Vlasta Begović
Marinko Petrić
Marina Ugarković</p> <p><i>Hvar, Island of Sveti Klement – Soline Bay, Archaeological Excavations 2010</i></p>
<p>61 Marko Dizdar
Asja Tonc
Daria Ložnjak Dizdar</p> <p>Zaštitna istraživanja nalazišta AN 6 Gornji Vukojevac na trasi auto-ceste Zagreb – Sisak, dionica Velika Gorica jug – Lekenik</p>	<p>61 Marko Dizdar
Asja Tonc
Daria Ložnjak Dizdar</p> <p><i>Rescue Excavations of AS 6 Gornji Vukojevac on the Zagreb – Sisak Motorway Route, Section Velika Gorica South – Lekenik</i></p>
<p>65 Juraj Belaj
Filomena Sirovica</p> <p>Arheološka istraživanja na lokalitetu Stari grad u Ivancu godine 2010.</p>	<p>65 Juraj Belaj
Filomena Sirovica</p> <p><i>Archaeological Excavations at the Stari Grad Site in Ivanec 2010</i></p>
70 Tatjana Tkalčec Arheološka istraživanja burga Vrbovca u Klenovcu Humskom 2010. godine	70 Tatjana Tkalčec <i>2010 Archaeological Excavations of Vrbovec Castle in Klenovec Humski</i>
<p>74 Tatjana Tkalčec
Snježana Karavanić
Andreja Kudelić</p> <p>Zaštitna arheološka istraživanja na Starom gradu Dubovac 2009-2010.</p>	<p>74 Tatjana Tkalčec
Snježana Karavanić
Andreja Kudelić</p> <p><i>Archaeological Rescue Excavations at Stari Grad Dubovac 2009-2010</i></p>
<p>81 Snježana Karavanić
Andreja Kudelić</p> <p>Istraživanje prehistorijskih gradina Barilović-Osovlje i Crkvina-Bukovlje (Karlovačka županija)</p>	<p>81 Snježana Karavanić
Andreja Kudelić</p> <p><i>Excavations of Prehistoric Hill Forts at Barilović-Osovlje and Crkvina-Bukovlje (Karlovac County)</i></p>
85 Asja Tonc Rezultati probnih istraživanja na gradini Sv. Trojice kod Stari-grada-Paklenice 2010.	85 Asja Tonc <i>Results of the Trial Excavations of the Sveta Trojica Hill Fort near Starigrad-Paklenica 2010</i>
88 Goranka Lipovac Vrkljan Crkvenica – <i>Ad turres</i>, prošlogodišnje otkriće još jedne rimske keramičarske peći na lokalitetu „Igralište“	88 Goranka Lipovac Vrkljan <i>Crkvenica – Ad Turres, Last Year's Discovery of Another Roman Kiln at the "Igralište" Site</i>
<p>93 Bartul Šiljeg
Vladimir Kovačić
Andreja Kudelić
Ana Konestra</p> <p>Arheološko-konzervatorska istraživanja lokaliteta Stancija Blek kod Tara u 2010. g.</p>	<p>99 Bartul Šiljeg
Vladimir Kovačić
Andreja Kudelić
Ana Konestra</p> <p><i>2010 Archaeological-Conservation Research of the Stancija Blek Site near Tar</i></p>

Terenski pregledi

98 **Zorko Marković**
Mirjana Paušak

Terenski pregled arheoloških lokaliteta u Valpovštini 2010.

102 **Zorko Marković**
Jasna Jurković

Rezultati rekognosciranja arheoloških terena oko Našice 2010. godine

108 **Kornelija Minichreiter**
Zorko Marković

Arheološki lokaliteti na trasi brze ceste Brestovac – Staro Petrovo Selo

112 **Marko Dizdar**
Daria Ložnjak Dizdar

Terenski pregled trase buduće auto-ceste A13, dionica Bjelovar–Virovitica–granica s Mađarskom

118 **Asja Tonc**

Terenski pregled područja izgradnje plovnog kanala „Grad Pag – Košljun“ i područja sanacije kamenoloma Vranja

Field Surveys

98 **Zorko Marković**
Mirjana Paušak

2010 Field Survey of the Valpovo Region Archaeological Sites

102 **Zorko Marković**
Jasna Jurković

The Results of Archaeological Survey of the Terrain around Našice 2010

108 **Kornelija Minichreiter**
Zorko Marković

Archaeological Sites on the Brestovac-Staro Petrovo Selo Expressway Route

112 **Marko Dizdar**
Daria Ložnjak Dizdar

Field Survey of the Planned A13 Motorway Route, Section Bjelovar–Virovitica–Hungarian Border

118 **Asja Tonc**

Field Survey of the Planned Construction Area of the Town of Pag-Košljun Channel and the Restoration Area of Vranja Quarry

- 1 Sotin
- 2 Batina-Sredno
- 3 Donji Miholjac - obilaznica
- 4 Našice
- 5 AN 2a Markovac Našički - Orašje 2
- 6 Vlatkovac
- 7 Slavonski Brod - Galovo
- 8 Crkvari
- 9 Dolina-Glavčice
- 10 Sveta Ana Gradina
- 11 Virje-Volarski breg
- 12 AN 1 Grabrič - Farkaševac
- 13 Sv. Klement - Soline
- 14 AN 6 Gornji Vukojevac
- 15 Ivanec
- 16 Klenovec Humski - Plemički grad Vrbovec
- 17 Stari grad Dubovac
- 18a Barilovići - Osvojje
- 18b Crkвина - Bukovlje
- 19 Gradina Sv. Trojice
- 20 Crikvenica - Igralište
- 21 Stancija Blek-Tar

Zaštitna arheološka istraživanja na Starom gradu Dubovcu 2009-2010.

Archaeological Rescue Excavations at Stari Grad Dubovac 2009-2010

Tatjana Tkalčec
Snježana Karavanić
Andreja Kudelić

Primljeno/Received: 25.05.2010.
Prihvaćeno/Accepted: 18.03.2011.

Zaštitnim arheološkim istraživanjima otkriveni su segmenti srednjovjekovnog opkopa oko utvrde na prostoru ispod istočne kule četvrtasta tlocrta te na rubnom prostoru zaravanka ovoga istaknutog brežuljka na kojemu je podignut stari grad Dubovac, između kružnih kula B i C. Na samome rubu pronađeni su i tragovi (negativi) stupova od palisada. Vrijeme organiziranja obrambenog sustava opkopom za sada nije moguće preciznije odrediti jer su stariji srednjovjekovni slojevi uništeni podizanjem ovog renesansnog kaštela s elementima gotike te ostalim kasnijim, novovjekovnim intervencijama. Dubovački grad kakvog danas poznajemo, stoji na već zemljom zapunjenom opkopu. U zapunama su pronađeni ulomci prapovijesne i srednjovjekovne keramike. Na prostoru između kula B i C, izvan jezgre utvrde pronađeni su ostaci kasnobrončanodobne kuće, te zanimljivo prethistorijsko učvršćivanje padine zaravanka metodom paljenja drvenih dasaka i greda te zasipavanjem slojem sterilne ilovače. Taj je sloj datiran ¹⁴C metodom u kraj 11. i početak 10. st. pr. Kr., dok se materijal iz kuće tipološki može datirati u nešto kasnije vrijeme, odnosno u sam kraj kasnog brončanog doba, period od 10. do 8. st. pr. Kr. U slojevima ispod horizonta kasnog brončanog doba otkriven je i ulomak posude lasinjske kulture što potvrđuje početke naseljavanja na Dubovcu već u vrijeme bakrenog doba.

Ključne riječi: Stari grad Dubovac, gradina, utvrda, kaštel, bakreno doba, kasno brončano doba, kasni srednji vijek, novi vijek

Key words: Stari Grad Dubovac, hill fort, fortification, castle, Copper Age, late Bronze Age, late Middle Ages, modern era

Stari grad Dubovac nalazi se na istaknutom položaju, na prethistorijskome humku iznad rijeke Kupe, na sjeverozapadnom rubu užeg gradskog prostora grada Karlovca (sl. 1). Lokali- tet je registriran kao trajno zaštićeno kulturno dobro Republike Hrvatske pod brojem Z-245.

Sl. 1 Stari grad Dubovac (snimila: T. Tkalčec).

Fig. 1 Stari Grad Dubovac (photo: T. Tkalčec).

Položaj na kojem je podignuta dubovačka utvrda ima dugu prošlost, kako je arheologija pokazala – od prapovijesti do novoga vijeka, a u mladim je razdobljima korišten kako u obrambeno-reprezentativne svrhe (utvrda) tako i u sakralne i grobljanske. Naime, na zaravanku tik istočno od utvrde stajala je crkva svetog Mihovila, koja se danas tek nazire u konfiguraciji terena. Samim početkom 20. stoljeća E. Laszowski piše kako je „bila sagrađena u romanskom slogu s oblim prozorima“, da je „...nedavno sasvim porušena“ te da „... u zadnje vrijeme stajale još od nje samo toranj i nešto zida“ (Laszowski 1902: 237). Nasuprot crkvi, na zapadnijem višem zaravanku podignut je renesansni kaštel s elementima gotike. Nepravilnog je tlocrta, s tri okrugle kule i četverokutnom branič-kulom. Prvi spomen Dubovca vezan je uz njegovu crkvenu povijest – 1399. godine Dubovac je dobio svojeg posebnog župnika (Lopašić 1993: 231). Crkva se ne spominje u popisu župa Zagrebačke biskupije Ivana Goričkog iz 1334., već tek kasnije u popisu župnika iz 1501. godine. Iako o tome nema izravnih pismenih dokaza, na osnovi povijesne dokumentacije zaključeno je da je Dubovac prije kraja 14. stoljeća došao u ruke plemićke obitelji Zudara (ili Sudara). Naime, kralj je 1382. godine toj plemićkoj obitelji darovao zemlje oko Dubovca, pa iako samome Dubovcu tu još nema spomena, za pretpostaviti je da su Zudari dobili posjede i u dubovačkome kraju. Tek u 15. st., 1426. godine, izriješkom se spominju podaci koji daju osnove takvoj rekonstrukciji događaja. Tom ispravom Čupori Moslavački predaju Dubovac u najam

plemiću Antunu Blagajskom, a navodi se da su Dubovac dobili u najam od braće Zudara. Godine 1442. Dubovac dolazi u najam kneza i bana Stjepana Frankopanskog, ali uskoro prelazi i u trajno vlasništvo knezova Krčkih – Frankopana. U njihovom posjedu je Dubovac ostao sve do sredine 16. stoljeća, kada prelazi u posjed Zrinskih (Kruhek 2000a; Heller 1980: 95). U 16. stoljeću Dubovac je bio izložen turskim napadima. Za nas je zanimljiv podatak onaj iz godine 1511. kada Bernardin Frankopan bilježi da su Turci napali Dubovac i gotovo ga spalili, misleći kako je grad građen od drvene građe. Pretpostavlja se da je upravo Bernardin Frankopan, koji je i inače bio veliki graditelj, dao obnoviti i učvrstiti dubovački grad te da su u njegovo vrijeme bili dovršeni visoki obrambeni zidovi i visoka četverougona kula. Posljednji turski napad na Dubovac bio je 1578. godine, kada je popaljeno i opljačkano naselje, a pokušalo se osvojiti i sam dubovački grad. Te je godine na saboru u Brucku na Muri donijeta odluka o gradnji nove renesansne ratne tvrđave i grada – grada Karlovca (Kruhek 2000a: 14). Tijekom podizanja karlovačke tvrđave na Dubovcu se nalazila vojna posada koja je osiguravala nesmetanu gradnju, a poslije Dubovac postaje ljetnom rezidencijom karlovačkih generala (Radovinović 1999: 8; Čučković L. 2002: 14). Jedan od njih, veliki zaljubljenik u starine, grof Laval Nugent u 19. stoljeću dubovačku utvrdu preuređuje u romantičarskome stilu. Sredinom stoljeća grad se temeljito preuređuje i obnavlja u prijašnjem stilu, prema nacrtima iz 18. stoljeća (Kruhek 200b: 38, 39, slike).

Arheološko iskopavanje Starog grada Dubovca započeto je probnim sondiranjem još 1958. godine. Nastavak zaštitnih istraživanja radi drenaže i sanacije objekta obavljen je 2001. godine. Iskopan je probni rov dužine 17 m i širine 2 m, povučen od jugozapadnog gradskog zida do parkirališta u podnožju. Tom je prigodom ustanovljen obrambeni jarak, zatim je na dubini od 3 – 3,5 m u temeljima današnjeg zida pronađen ostatak nekog starijeg zida koji prati smjer jarka. Pronađeno je srednjovjekovnih i prapovijesnih nalaza iz kasnog brončanog doba i s početka želznog doba, a izdvojena su četiri osnovna prapovijesna sloja (Čučković Z. 2002). Obavljena su i iskopavanja u istočnom dijelu dvorišta gdje je očišćena i prezentirana cisterna, a otkriveni su i temelji, pretpostavlja se, starije romaničke kule (Kruhek 2000b: 28, slika; Čučković L. 2002: 15).¹ Voditelj i izvođač radova bio je Gradski muzej Karlovac koji je 2004. godine nastavio arheološka iskopavanja unutar projekta «Stari grad Dubovac kulturno-turistički multimedijalni centar». Arheološka istraživanja bilo je potrebno obaviti zbog nove namjene prostora i provođenja potrebnih građevinskih zahvata. Godine 2004. obavljeno je iskopavanje u branič-kuli, do dubine od oko 2 m, pri čemu je utvrđeno postojanje podrumske prostorije. Pri iskopavanju se nije došlo do zdravice zbog statičkih problema. Iskopavanja su obavljena i u dvorištu utvrde. Vrlo brzo ispod površine naišlo se na srednjovjekovne i antičke nalaze, a na du-

bini od oko jednog metra pronađeni su prilično dobro očuvani ostaci kuća iz ranohalštatskog razdoblja. Probna sonda u sredini dvorišta otkrila je dio konstrukcije cisterne i pretpostavljene kružne romaničke kule. Gornji metar sonde bio je pun raznih keramičkih nalaza iz vremena kasnog brončanog doba. Uz zapadni rub sonde, na dubini od oko 2 metra, otkriven je detalj prapovijesne zemunice iz eneolitičkog razdoblja.² Godine 2008. zaštitna arheološka istraživanja su nastavljena zbog potreba izvođenja drenaže oko kule C (južna kula) u okviru obnove i sanacije spomenika. Istraženi su gornji novovjekovni slojevi šute, zatim slojevi srednjovjekovnog jarka, registriranog prigodom probnog sondiranja 2001. g. Ustanovljeno je da jarak teče ispod kule C, a iskopavanjem su obuhvaćeni njegovi dijelovi izvan kule. U jarku je bilo dosta nalaza srednjovjekovne keramike te nešto malo nalaza iz prapovijesti i rimskog razdoblja. Donji prapovijesni slojevi nisu istraženi, a nakon arheoloških iskopavanja na tome je mjestu, u dogovoru sa nadležnim Konzervatorskim odjelom u Karlovcu izvedena drenaža (koja nije oštetila dublje, neistražene slojeve) (Čučković L. 2009).

U godini 2009. bilo je potrebno obaviti zaštitna arheološka istraživanja prije postavljanja drenaže uz vanjske zidove Starog grada Dubovca, a prema uvjetima izdanim od strane Konzervatorskog odjela u Karlovcu. Istraživanja su zbog zimskih uvjeta sredinom prosinca 2009. morala biti obustavljena te su nastavljena i okončana u proljeće 2010. godine.³ Vođenje arheoloških radova preuzeo je Institut za arheologiju, a nositelj projekta bio je Gradski muzej Karlovac.⁴ Projekt arheološko-konzervatorskih istraživanja lokaliteta Stari grad Dubovac odvijao se ne samo u suradnji spomenutih dvaju institucija, nego i u sklopu suradnje dvaju institutskih znanstvenih projekata, odobrenih od strane Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH – znanstvenog projekta *Srednjovjekovno naseljavanje sjeverne Hrvatske u svjetlu arheoloških izvora* (šifra: 197-1970685-0693), voditeljice dr. sc. Tajane Sekelj Ivančan, te znanstvenog projekta *Geneza i razvoj brončanodobnih zajednica u sjevernoj Hrvatskoj* (šifra: 197-1970685-0689), voditeljice dr. sc. Snježane Karavanić.

Istraživanja su provedena na prostoru između kule B i kule C (sektor F) uz zidove kaštela te s dodatnom sondom postavljenom okomito na zid, a usmjerenom prema podnožju brda. Ujedno se nastavio i dovršio iskop u tzv. branič-kuli. Ukupna površina na kojoj su provedena istraživanja kako u branič-kuli, tako i u sektoru F iznosi 54,5 m², odnosno istraženo je 123 m³ kulturnih slojeva.⁵

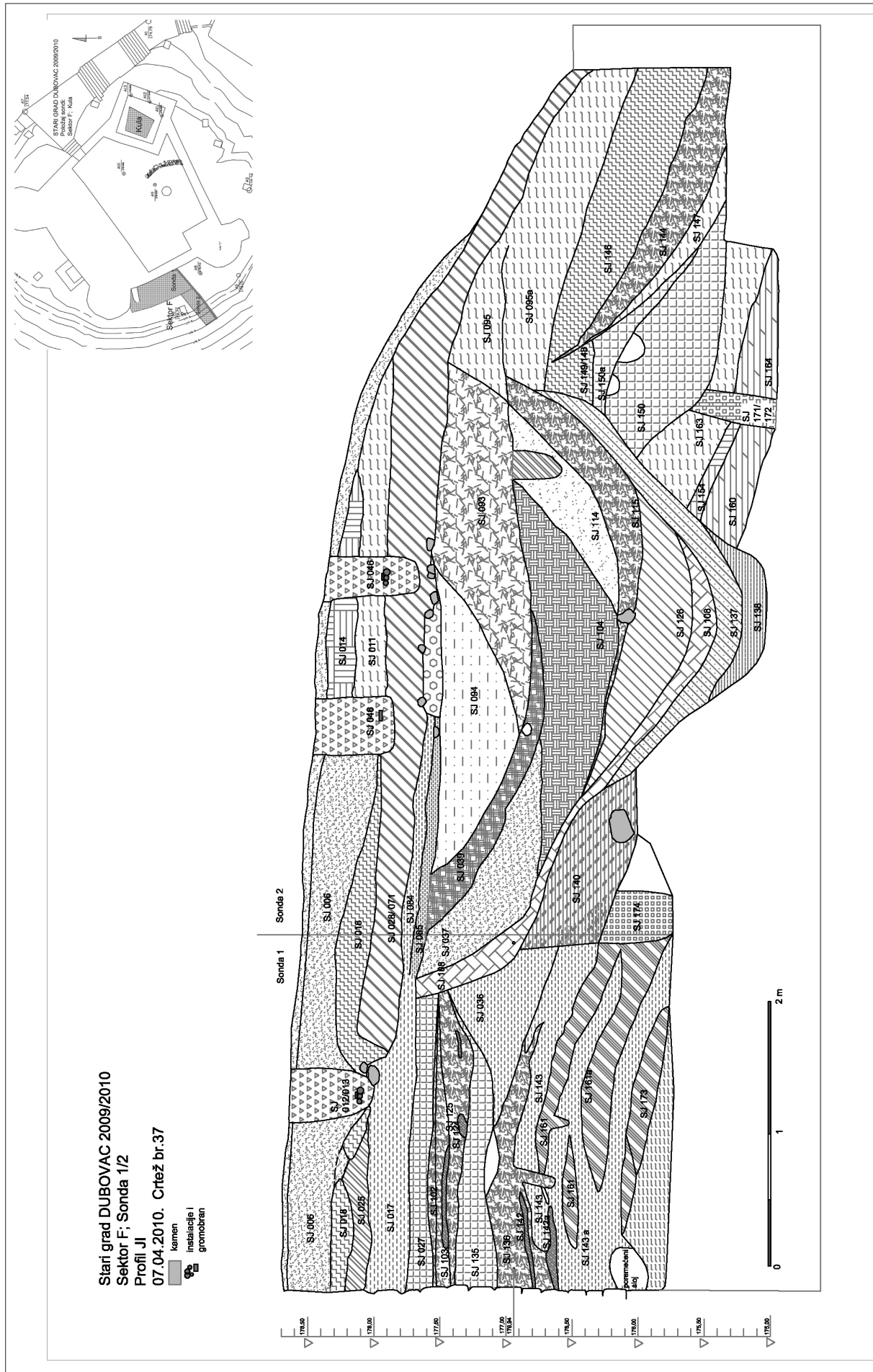
1 Sličnu situaciju, naime otkrili su arheolozi Arheološkog muzeja u Zagrebu u obližnjemu Novigradu na Dobri prigodom iskopavanja 2009. godine, pri čemu je ustanovljeno da se radi o zidu filter cisterne. Zahvaljujemo kolegi mr. sc. Sanjinu Mihaliću što nas je upozorio na taj nalaz i pozvao na teren prigodom samih iskopavanja. Na pojedinim se lokalitetima za kule koje su prvobitno interpretirane tzv. kulama s bunarima (njem. Brunnenturm) nakon detaljnih arheoloških istraživanja ispostavilo kako se radi upravo o filter-cisternama, kao što je to bio primjer na Župnom trgu u nekadašnjoj gimnaziji u Sulzbach-Rosenbergu u Njemačkoj (<http://www.schauhuette.de/blog/archives/116>, 20.05.2010.). Ukoliko je riječ o filter-cisterni, ispunu između okna bunara ili spremnika za vodu i kružnog zida bi, naime, trebao činiti pijesak i šoder, a uza sami zid bi trebao postojati naboj od nepropusne gline (Grewe 1999: 310, 313, Abb. 176). Za dubovačku utvrdu, međutim, postoje elementi kako se ovdje radilo upravo o starijoj romaničkoj kuli. Zahvaljujemo kolegi Lazi Čučkoviću koji je s nama podijelio razmišljanja o toj problematici i dao nam opis rezultata prijašnjih istraživanja. Dilemu oko funkcije zida kružnoga tlocrta oko cisterne u dvorištu grada valjalo bi pokušati razriješiti detaljnim sagledavanjem dokumentacije i situacije struktura, slojeva i nalaza iz prethodnih arheoloških iskopavanja te po potrebi, obaviti dodatno ciljano arheološko iskopavanje u dvorištu, odnosno na prostoru izvan samoga bunara, tj. spremnika za vodu i kružnoga zida.

2 Zahvaljujemo voditelju istraživanja Lazi Čučkoviću na podacima o rezultatima istraživanja.

3 S istraživanjima se započelo 23. studenog 2009. godine. Zbog vremenskih nepogodnih uvjeta, snijega i smrzavice, istraživanja su morala biti obustavljena 15. prosinca 2009., a nastavljena su i dovršena u razdoblju od 22. ožujka do 14. travnja 2010. godine. Ukupno se radilo 30 radnih dana. Radovi su provedeni uz kontrolu nadležnog Konzervatorskog odjela u Karlovcu. Za pitanje statike, naručitelj Gradski muzej Karlovac je angažirao dipl. ing. Božidara Magdalenčića koji je dao smjernice u kolikom zahvatu je dopušten iskop unutar branič kule. Stručnu ekipu su činile voditeljica dr. sc. Tatjana Tkalčec te njene zamjenice dr. sc. Snježana Karavanić i Andreja Kudelić s Instituta za arheologiju. Pomoćnu stručnu ekipu činila je Nikolina Broz, apsolventica arheologije Filozofskog fakulteta u Zadru. Poslove ručnog iskopa obavljala su šestorica do sedmorica radnika iz Karlovca i okolice.

4 Financijska sredstva osigurana su od strane naručitelja, odnosno nositelja programa – Gradskog muzeja Karlovac. Izvori financiranja su Grad Karlovac i Ministarstvo kulture RH. Suradnja dvaju institucija regulirana je Ugovorom o arheološko-konzervatorskim istraživanjima na arheološkom lokalitetu Starog grada Dubovca sklopljenom između naručitelja (Gradski muzej Karlovac) i Izvršitelja (Institut za arheologiju) dana 13.11.2009. (ur. br. 145/2-2009) i Troškovnikom.

5 U iskopavanjima Instituta za arheologiju tijekom studenog i prosinca 2009. te ožujka i travnja 2010. godine zabilježene su 173 stratigrafske jedinice (zapune, ukopi, slojevi, zasipi i zidane strukture). Ukupno je uvedeno 239 vrećica s nalazima ulomaka keramičkih posuda, opeke te metalnih i kamenih predmeta. U popisu uzoraka zabilježeno je 92 uzoraka, prikupljeni su uzorci životinjskih kostiju, ugljena, pougljenjenog drveta i uzorci zemlje za flotaciju. U obrazac posebnih nalaza izdvojeno je 14 predmeta: dvije keramičke lule, dva željezna noža, turbanasti pećnjak, dugme, klesa-

Sl. 2 Stari grad Dubovac, sektor F, jugoistočni profil sonde 1 i sonde 2 (crtež: A Kudelić).

Fig. 2 Stari Grad Dubovac, sector F, south-eastern profile of Probe 1 and Probe 2 (illustration: A Kudelić).

Arheološka istraživanja unutar istočne kule četvrtasta tlocrta započela su na 176,35 m apsolutne nadmorske visine, odnosno na 2 m relativne dubine od hodne razine dvorišta ka štela (dvorište 178,406 m n/m). Tih dva metra slojeva iskopano je u prethodnim istraživanjima Gradskog muzeja Karlovac (2004. g.) kojom prigodom je zaključeno da se na tome mjestu nalazio novovjekovni podrum. U istraživanjima Instituta za arheologiju ustanovljeno je kako se ispod današnje kule nalazio stariji obrambeni jarak. Jarak je bio zasipan slojevima u kojima je bilo nalaza ulomaka kasnosrednjovjekovne i prapovijesne keramike, ugljena, sporadičnih nalazi životinjskih kostiju i kamena, tj. valutica. Na dnu jarka, čitavom njegovom istraženom dužinom jarka ispod branič-kule, nalazio se zasebno udubljen kanal relativne dubine oko 20 do 30 cm, a širine oko 20 cm, koji čini zanimljivu pojavu jer takva situacija nije potvrđena na istraženom dijelu jarka izvan branič-kule u sektoru F.

Unutar kule uočljive su mrlje zapuna ukopa za temelje zidova, i to u sjeveroistočnoj i jugozapadnoj kuti kule, što nas jasno upućuje na to da je kula izgrađena nakon što su slojevi (zasipi obrambenog jarka) u koje je ukopana nastali. Kako je u njima pronađeno srednjovjekovnog materijala, jasno je da je kula mlađa od tog razdoblja, odnosno ona bi mogla potjecati iz vremena samog izmaka kasnog srednjeg vijeka ili početka ranog novog vijeka. U sjevernoj dijelu kule zabilježena je i veća novovjekovna jama koja je također probila slojeve zasipa jarka. S njom se u vezu dovodi i nekoliko rupa od moćnih drvenih stupova.

Arheološkim iskopavanjima u sektoru F u sondi 1 (smještenoj na prostoru između kula B i C) i sondi 2 (iskop postavljen okomito na gradski zid i usmjeren prema padini brjega) na gornjim su razinama otkriveni uglavnom novovjekovni i recentni slojevi, pri čemu su određeni ukopi sezali i presjekli i donje, prapovijesne slojeve. Radi se o starijoj sondi konzervatora, zatim o nekoliko ukopa za instalacije (struja, voda, plin) i gromobrane, te recentnom kanalizacijskom sustavu s betonskom cijevi i šahtom. Između tih recentnih proboja bili su nataloženi novovjekovni slojevi. Najniži od njih preslojavali su već prapovijesne slojeve, primjerice SJ 029 ležao je, s jedne strane, na žutoj glini, za koju se ispostavilo da se radi o prapovijesnom nivelacijskom sloju (SJ 027), a s druge strane na zasipima obrambenog jarka koji je i na ovome dijelu lokaliteta otkriven. Sloj SJ 029 predstavlja prvi sloj obitavanja na terenu nakon što je jarak namjerno zatrpan.

Od zidanih struktura pronađen je uza samu kulu B plitko temeljni zid SJ 002, širine 75 cm, za koji se pretpostavlja da je u vezi sa starijim sustavom za kanalizaciju, odnosno s konzolama na kuli B na drugome katu koje upućuju na postojanje zahoda u vidu erкера. Potvrdu tome nalazimo u komparativnoj literaturi (Zeune 1999: 302, Abb. 170), ali i u konkretnom razmišljanju E. Laszowskoga o ostacima tih kamenitih potpornjaka za „striješnicu“ (Laszowski 1902: 240). Zid, odnosno temelji gradskog zida između kula B i C građeni su od lomljenog nepravilnog kamena i obilato zaliveni mortom. Ukop za zid s ove strane nije ustanovljen, no uočljivo je da je sezao do u čvrsto tlo, u prapovijesne glinene nasipe SJ 027, a presjekao je i sloj SJ 036 te, kako će se kasnije ispostaviti, ošteti i kasnobrončanodobni objekt.

Prapovijesni slojevi se na Starom gradu u Dubovcu u sektoru F između kula B i C pojavljuju ispod srednjovjekovnog sloja SJ 029. Već se u žutoj ilovači, koju smo imenovali kao SJ 027, mogu nazrijeti tragovi prapovijesnog objekta. Podnice i faze urušavanja prapovijesnog objekta počeli smo bilježiti nakon što smo skinuli 20-ak cm debeo sloj 027. Ispod istog sloja, zapadno od objekta otkriveni su ostaci drvenih greda i zapečene gline

(SJ 035), a smjer pružanja dasaka u sondi 1 kreće se S–J. Za SJ 027 može se reći da se radi o nasipu žute ilovače iznad sloja s izgorim daskama s kojima predstavlja dodatno učvršćenje padine. U sondi 1 otkrili smo rub kasnobrončanodobnog naselja s bedemom i nasipom od zemlje uz koji su otkriveni ostaci prethistorijske kuće (sl. 2, sl. 3 – lijevo). Na sjevernoj strani objekt je presječen ukopom temelja zidova starog grada (SJ 010) dok je u južnom dijelu presječen ukopom jarka SJ 038 (sl. 2). Iskopna površina nije dopuštala preciznije interpretacije te se pristupilo dokumentiranju i skidanju slojeva unutar objekta. Ispod sloja žute ilovače SJ 027 otkriven je maslinasto žuti kompaktni sloj (SJ 102) u kojem je pronađena manja količina keramike te vrlo sitni komadići ugljena i lijepa. Ispod SJ 102 otkriven je tamniji sloj zemlje s dosta gara i s većom koncentracijom keramike (SJ 103) u dijelu uz temelj zida starog grada te uz južni rubu sonde 1 (sl. 2, sl. 3). Ispod tamnijeg smeđeg maslinastog sloja, javlja se sloj SJ 124, a kao dio sloja dokumentirana je crveno zapečena zemlja (SJ 125) uz koju su pronađeni komadi prijenosnog ognjišta. U sloju je pronađeno dosta kasnobrončanodobne keramike, uglavnom dijelova lonaca, ali i većih zdjela, šalica. Ispod slojeva s keramikom naišli smo na sloj maslinasto žute nabijene ilovače sa sitnim komadićima ugljena i lijepa (SJ 135). Sloj predstavlja temelj na koji su se taložili slojevi SJ 102, 103, 124, 125. Keramika se nalazila vrlo rijetko, a debljina sloja iznosila je cca 25 cm. Ovaj sloj predstavlja jednu vrstu nivelacije, odnosno početak mlađe faze ili horizonta kojega smo imenovali kao SJ 124. Ispod ovog sloja nivelacije otkriven je stariji sloj rahle i izrazito tamne zemlje (SJ 136) s komadićima ugljena, lijepa te većim komadima zapečene zemlje (SJ 139). U profilu (sl. 2 lijevo) se jasno vidi i ukop za kolac sa zapunom istog sastava poput SJ 136. Na dnu objekta nalazio se sloj crvene zapečene gline (SJ 142) koji je mogao predstavljati neku vrstu podnice kuće, ali je to teško reći obzirom na malu površinu iskopa. U svakom slučaju on se protezao čitavom površinom ukopa. Zanimljivo je skrenuti pozornost na nivo sloja 136 u odnosu na mlađi horizont. Sloj 135 i mlađi slojevi pružaju se horizontalno dok se stariji slojevi, dakle oni ispod SJ 135, naglo lome. Izgleda kako se zbog pomicanja tla moralo pristupiti obnovi postojećeg naselja ili objekta (SJ 136, 139, 142) i to prvo slojem SJ 135, a zatim se život u naselju nastavio (SJ 124, 125, 103, 102). Možda se u tom periodu ojačao i rub naselja slojevima drvenih greda i zapečene zemlje. Moguće je tako pretpostaviti kako se u vrlo kratkom vremenskom periodu na lokalitetu Dubovac događaju dvije faze gradnje tijekom kasnog brončanog doba. Ispod kasnobrončanodobnih slojeva javlja se žuta, gotovo sterilna glina (SJ 143), a ispod nje nakon 20-ak cm otkriven je sloj svijetlo sive boje s vrlo sitnim i rijetkim komadićima ugljena. Sloj je imenovan kao SJ 161, javlja se nepravilno i nije ga moguće pratiti. Debljina sloja iznosi 2 cm, a na pojedinim mjestima 10 cm. Ispod SJ 161, ponovo se nalazi sloj žute gline (SJ 143a), a ispod nje novi svijetlo sivi sloj SJ 161a. U sloju 161a ipak smo uspjeli definirati ukope (SJ 168, 170 i 175). Riječ je o ukopima za stupove. Ispod SJ 161a javlja se opet žuta glina, a ispod nje novi sloj SJ 173. Sloj svijetlo sive zemlje s nešto većom koncentracijom ugljena (U-92), na dubini od 175,657 m.

U SJ 124 (dio brončanodobne kuće) pronađeno je gotovo čitavo prijenosno ognjište. Sačuvan je donji dio s dijelom otvora koji je bio ukrašen s tri okomita aplicirana rebra i vjerojatno dio otvora rešetke. Takva ognjišta čest su nalaz na kasnobrončanodobnim naseljima Ha B perioda. Jedno slično otkriveno je u cijelosti na naselju Bregana-Kosovac (Vrdoljak 1996), a jedno je pronađeno i u naselju Sv. Petar Ludbreški u Podravini. Ostali inventar keramičkih nalaza uklapa se u keramografiju mlađe kulture polja sa žarama. Pronađeni su veći ulomci zdjela uvučenog ruba ukrašenih okomitim žlijebljenjem na rubu. Takve zdjele se pojavljuju i na drugim naseljima karlovačke regije, kao što su Belaj i Kiringrad, ali imaju široku rasprostranjenost i mogu se povezati i s nekropolama daljske grupe kao što su Vukovar – Lijeva Bara, Dalj i Batina (Vinski-Gasparini 1973), ali i šire s

ni kamen, keramički piramidalni uteg, kameni brus, vrh strelice za samostrijel, prapovijesna mala posuda u obliku šalice, keramički pršljenak, dio ukrašene eneolitičke posude i ulomak žrnjva. Obradu arheološke dokumentacije izradile su voditeljica i njene zamjenice, a ukupnu izradu nacrtne dokumentacije na osnovi snimljenih fototočaka u AutoCAD-u obavila je Andreja Kudelić.

Sl. 3 Stari grad Dubovac, sektor F, sonda 1/sonda 2, slojevi kasnog brončanog doba (lijevo na slici) i zasipa srednjovjekovnog obrambenog jarka u profilu (desno na slici) (snimila: A. Kudelić).

Fig. 3 Stari Grad Dubovac, sektor F, Probe 1/ Probe 2, late Bronze Age layers (on the left in the photo) and the fill of the mediaeval defence ditch, profile (on the right in the photo) (photo: A. Kudelić).

prostorom Mađarske i grupe Vál.

Vrlo zanimljiv je nalaz ulomka crne uglačane keramike, čiji se oblik ne može odrediti, koji je ukrašen plastičnim girlandama koje proizlaze iz jednog horizontalnog rebra uz rub posude. Ovaj ulomak vjerojatno pripada nešto finijoj keramici. Girlande se kao motiv pojavljuju na keramici kasne kulture polja sa žarama, ali češće u tehnici urezivanja. Motiv plastični rebra koji tvore jednostavnije kompozicije pojavljuje se i na keramici iz naselja Kalakača (objekt 29). Sličan ulomak, ali puno grublje izrade pojavljuje se na posudi iz objekta 44 na Kalakači (Medović 1988: sl. 112). Na njemu su vidljive plastične girlande poredane u 3 niza. Sličan je i ulomak iz Ormoža, stavba 7 (Lamut 1989: T. 4: 12). Nešto finije izrade je plastična, dvostruka girlanda s jednoga lonca u Ormožu, stavba 1a, ognjišće 6 (Lamut 1989: T. 12: 18). Girlande se mogu javiti kao plastične trake s urezima (Lamut 1989: T. 13: 1; T. 14: 6) iz stavbe II, ognjišće 38, SIII, ognjišće 51). Zasada najbližnje paralele nalazimo u naselju u Ormožu koje se datira od 10. do 8. st. pr. Kr., a plastične girlande se prema Lamut (Lamut 1989: 239) datiraju u stupanj Ormož II ili Ha B3 i rani Ha C. Naglašava se također da su te girlande u Ormož I fazi (Ha B1 i Ha B2) bile izvedene urezivanjem. U Pobrežju, u grobu 7 (Gabrovec 1983: T. 11: 8) nalazi se duboka zdjela s ručkom koja na prijelazu vrata u rame ima jedno plastično rebro ispod kojega teče cik-cak motiv izveden plastičnim rebrima te tako nalikuje našem ulomku. Iz svega se može zaključiti da keramika prehistorijskog naselja na Starom gradu Dubovac ima analogije na širom prostoru od donjeg Podunavlja do jugoistočnoalpskog prostora.

Zanimljiv je i nalaz minijature posudice ukrašene okomitim urezima za koju je teško naći analogije, ali se okvirno može reći da je urezivanje češće na keramici mlađe kulture polja sa žarama. Od ostalih pokretnih nalaza pronađen je jedan kameni brus, pršljenici (SJ 140) i jedan piramidalni uteg (PN 8) koji je pronađen u SJ 072 u Kuli i ima analogije u kasnobrončanodobnim i starije željeznodobnim naseljima. Također ga se

može naći i u grobovima npr. u Velikoj Gorici (Karavanić 2009: T. 81: 9).

Iz sloja SJ 036 značajan je ulomak lasinjske kulture koji okvirno datira početak prehistorijskog naselja u Dubovcu u bakreno doba.

Sonda 2 je dala vrlo zanimljive rezultate što se tiče sagledavanja i pokušaja rekonstrukcije slijeda utvrđivanja lokaliteta i taloženja slojeva od prapovijesti pa do novog vijeka. Ispod novovjekovnih slojeva istraženi su slojevi zasipavanja obrambenog jarka u kojima je bilo kako srednjovjekovnog, tako i prapovijesnog materijala, nije bilo nalaza recentnog i novovjekovnog materijala, što nam i opet potvrđuje tezu da je jarak zatrpan na samom izmaku kasnog srednjeg vijeka ili početkom ranog novog vijeka. Novovjekovni horizont „legnuo“ je na već dijelom uništen rub jarka što pak znači da na samoj zaravni dubovačke gradine niti ne možemo očekivati intaktni srednjovjekovni humus, on je davno uništen novovjekovnim intervencijama. Ukoliko je ispod srednjovjekovnog humusa bio postojao i antički, (a o tome ima indicija na osnovi prijašnjih nalaza novca i uljanice), tada je razvidno da je i taj sloj također uništen u novom vijeku (barem na ovome dijelu lokaliteta). Očuvan je tek sloj prapovijesnog, kasnobrončanodobnog horizonta SJ 027, a u njemu se jasno pratio ukop obrambenog jarka SJ 038 (sl. 2). Zanimljivo je na ovome mjestu spomenuti i nalaz jedne jame – SJ 140/141, čiju gornju granicu ne možemo stratigrafski definirati jer je u gornjim dijelovima uništena ukopom jarka SJ 038. Zapuna jame bila je svjetlosmeđe boje, s tek pokojim ulomkom prapovijesne keramike. Unutar nje je pronađen i jedan pršljenak, ali i ulomak srednjovjekovne keramike te je moguće da potječe iz srednjeg vijeka, ali iz vremena prije nego je iskopan opkop oko utvrde.

Srednjovjekovni obrambeni jarak, na gornjoj očuvanoj razini, bio je širok 4,80 m, a prema dnu se ljevkaasto slijevao. Od njegova očuvana vrha pa do dna je 2,5 metra, odnosno od današnje površine terena pa do njegova dna je i više od 3,5 me-

tra. Smjer mu prati padinu brijega, a kao što se pokazalo, čini se da se ona tijekom prapovijesnih razdoblja ponešto razlikovala, odnosno u fazi SJ 027 gradina je malo drugačije modelirana. Zapadni rub sonde 2, odnosno sam rub padine dubovačke gradine, dao je zanimljive podatke. Vrh ukopa jarka mogao se definirati, iako pomalo nejasno, još u sloju SJ 095, dakle vrlo visoko. Dakako, ta nam situacija datira i sloj SJ 095 i SJ 095a kao slojeve koji su stariji ili istovremeni (ukoliko su namjerno nasipani) vremenu utvrđivanja lokaliteta opkopom. Unutar sloja SJ 095 bilo je pronađeno vrlo malo materijala, a nema novovjekovnog. Osim toga, unutar tog sloja su pronađeni ostaci rupa za drvene stupove, pravilno raspoređene jedan do drugoga uz rub padine, što nas upućuje na postojanje drvene palisade. Zanimljivo je uslojavanje ispod sloja SJ 095: niže SJ 095 i 095a je sloj SJ 146 u kojem također nije bilo nalaza, a ispod njega leži bogati, crni humusni sloj, pun srednjovjekovne keramike i životinjskih kostiju SJ 144. On pak leži na svjetlijem, nalazima siromašnome sloju SJ 147. Gledajući jugoistočni profil, čini se da se SJ 144 stvorio, poput leće ispod sloja SJ 146, međutim u sjeverozapadnom profilu sonde 2 se jasno očitivalo da je sloj SJ 144 bio oštećen, tj. presječen ukopom obrambenog jarka (sl. 2). To nas upućuje na moguću zaključak da je obrambeni jarak bio iskopan nakon što je na lokalitetu već cvjetao srednjovjekovni život, dakle u jeku kasnog srednjeg vijeka ili na njegovome izmaku. Nalazi iz SJ 144 pripadaju jednostavnijim profilacijama rubova lonaca koji se mogu datirati od 14. stoljeća i dalje. Možda bismo ih mogli datirati i u 2. polovinu 13. st., no za to ipak ne postoji dovoljno elemenata jer je kasnosrednjovjekovni materijal vrlo teško tipološki uže opredjeljiv. Stoga će ¹⁴C analiza uzoraka ugljena iz ovog sloja možda dati odgovor na toliko često u literaturi postavljeno pitanje – da li je utvrda na lokalitetu postojala još u 13. stoljeću. Ukoliko i jeste, ipak bismo iskop oko utvrde pripisali kasnijoj kasnosrednjovjekovnoj intervenciji. Valja ponoviti kako je taj jarak stariji od četvrtaste branič kule (pa i ostalih triju kružnih jer teče ispod njih), koja pak po svojim obilježjima može biti datirana u kraj 15. ili, što je vjerojatnije, u 16. stoljeće. Stoga, ono što možemo zaključiti o vremenu nastanka jarka jeste to da je nastao nakon što je srednjovjekovni život na lokalitetu već postojao (SJ 144), ukoliko nasipavanje bedema i postavljanje palisade smijemo vezati uz prvobitno iskopavanje obrambenog opkopa. ¹⁴C analiza uzorka iz sloja SJ 144 dat će donju granicu datacije iskopa jarka, koji bi prema toj teoriji nastao nakon nastanka sloja SJ 144. S druge strane, postoji mogućnost da je jarak nastao i prije nego su nastali slojevi nasipavanja na padini, dakle zaključno sa slojem SJ 095 unutar kojeg su pronađeni tragovi drvenih palisada. U tom slučaju bismo mogli pomisliti kako je neka, prvobitna srednjovjekovna utvrda na Dubovcu imala opkop bez nasipanog bedema (što nije neobično za lokalitete tipa *motta*), te da je sloj SJ 144 čak možda istovremen životu na toj utvrđi i iskopu jarka, a slojevi nasipavanja bedema i podizanja palisada bi u tom slučaju datirali iz nešto kasnijeg vremena. Gornju granicu, pak, egzistencije obrambenog jarka daje nam vrijeme podizanja branič-kule, za koje povjesničari, povjesničari umjetnosti i arhitekti sa svog aspekta nisu dali konačan prijedlog datacije, međutim nalazi unutar kule u zapuni jarka okvirno bi odgovarali vremenu zaključno s 15. stoljećem, a to bi se uskladilo s razmišljanjima da je kula nastala čak u 16. stoljeću. U ovoj fazi istraživanja još ne možemo dati odgovor na pitanje je li obrambeni jarak stajao oko neke prvobitne srednjovjekovne, možda drvene utvrde ili pak zidane okrugle romaničke kule kojoj se pripisuju, u nekim slučajevima, ostaci zidova unutar dvorišta utvrde. Ali možemo

zaključiti da je stariji od današnjih zidanih struktura dubovačke utvrde, kako četvrtaste (možda mlađe) branič-kule, tako i od ostalih okruglih kula.

Ispod sloja SJ 147 slijede prapovijesni subhumusni slojevi. Uski prostor iskopa nije omogućio razrješenje jedne dileme koja se pri iskopavanju javila. Naime, čini se da je na rubu današnjeg brijega možda i u kasnom brončanom dobu bio nasipan bedem koji upravo mimoilazi srednjovjekovni bedem, a uništio ga je većim dijelom srednjovjekovni jarak. Valja obratiti pažnju kako linija srednjovjekovnog jarka ima drugačiji smjer od linije kasnobrončanodobne padine koja koso skreće pod kulu B, dok jarak ide široko uz sam rub gradine. Možda kasnobrončanodobna gradina ima oštar jezičac na njenom samom sjeverozapadu; tamo zapadnije od kule A; na mjestu koje je i danas zanimljivo jer se očito radi o posebnom položaju. Bilo bi zanimljivo vidjeti kako je to mjesto korišteno u srednjem vijeku, a kako u kasnom brončanom dobu. Dakle, ta ukošena linija kasnobrončanodobne padine, ustanovljena u iskopavanjima 2009. uz samu kulu B, poklapa se s linijom ovog malog segmenta zemlje ispod srednjovjekovnog bedema koji bi mogao predstavljati očuvani dio kasnobrončanodobnog bedema. Ipak, nasip kasnobrončanodobnog bedema je upitan i teza se temelji na malom isječku iskopa; vidljivo u JI profilu sonde 2. Slojevi SJ 153, 154, 160. Sloj 163 je kao novonastali, vodoravan, dok su ovi kosi, nasipani, nevezani uz 163. Međutim ta teorija se baš ne može potvrditi ako gledamo SZ profil (ili može, ako uzmemo u obzir da kasnobrončanodobni bedem uopće nije ni vidljiv u SI profilu sonde 2, on je taman ranije zavijao, tamo gdje ga je uništio SRV bedem). Postojao ili ne postojao kasnobrončanodobni bedem, ono što nije upitno jest to da i ispod srednjovjekovnog bedema imamo taloženje očuvanih prapovijesnih slojeva. Prekid stupom SJ 171/172 dodatno onemogućuje povezivanje SJ 163 sa situacijom južnije (desno na profilu), tj. SJ 164 (sl. 2). Valja napomenuti da crveni SJ 153 nije, međutim, konzistencijom sličan crvenome SJ 164. Budućim istraživanjima valjalo bi utvrditi radi li se tu o arheološkom taloženju slojeva kroz duža prapovijesna razdoblja, što je možda čak i vjerojatnije, ili pak o nasipavanju brončanodobnog bedema. Valja istaknuti kako su u jami SJ 156/157 pronađeni prapovijesni nalazi, koji bi se vjerojatno mogli datirati i u starije vrijeme od kasnog brončanog doba. Stoga, budući da je jama ukopana ispod prapovijesnog sloja SJ 150, a sječe sve kasnije prapovijesne slojeve, vjerojatnije je ovdje riječ o taloženju starijih prethistorijskih slojeva.

Stari grad Dubovac svakako zaslužuje jedan ciljani arheološki projekt, sustavno istraživanje većih površina, uključivši i do sad obuhvaćene prostore izvan gradske jezgre, ali i neistražene dijelove unutar dvorišta grada te potom prostora parkirališta ispred utvrde i, svakako položaja s crkvom svetog Mihajla. Za dopunu slike o tom arheološkom i spomeničkom kompleksu, zacijelo bi bilo zanimljivo poduzeti i iskopavanja na dubovačkoj utvrđi na susjednome, sjeverozapadnome brežuljku, koji osim što je u neposrednoj blizini dubovačke gradine i što također ima geostrateški zanimljiv položaj nad dolinom rijeke Kupe, u konfiguraciji terena te u površinskim nalazima posjeduje određene elemente koji nas upućuju na to da je i taj položaj korišten kao naselje (ili utvrda?) u nekom vremenskom periodu. Na osnovi istraženog kao i procjene o mogućim arheološkim nalazima na neistraženim dijelovima ovoga arheološkoga kompleksa, možemo zaključiti da se Stari grad Dubovac svojom tisućljetnom slojevitošću pokazuje kao izvanredni izvor za stjecanje novih spoznaja o kontinuitetu i načinu života u ovome kraju i da zaslužuje i buduća sustavna arheološka istraživanja.

Literatura

- Čučković, L. 2002, Treba li Dubovcu Karlovac i obrnuto?, *Glas Gradskog muzeja Karlovac*, god. I., br. 1–2, 12–17.
- Čučković, L. 2009, Stari grad Dubovac – arheološka istraživanja 2008., *Glas Gradskog muzeja Karlovac*, god. VIII., br. 6, 22–23.
- Čučković, Z. 2002, Dubovac 2001. Izvještaj o zaštitnim arheološkim iskopavanjima, *Glas Gradskog muzeja Karlovac*, god. I., br. 1–2, 21–22.
- Gabrovac, S. 1983, Jugoistočnoalpska regija. Kasno brončano doba (kultura polja sa žarama), in: *Praistorija jugoslavenskih zemalja IV, Bronzano doba*, Benac A. (ed.), Sarajevo, 52–96.
- Grewe, K. 1999, Die Wasserversorgung der Burgen, in: *Burgen in Mitteleuropa. (Ein Handbuch), Band I – Bauformen und Entwicklung*, H. W. Böhme et al. (eds.), Stuttgart, 310–313.
- Heller, G. 1980, *Comitatus Zagrabienensis*, A–L, München.
- Karavanić, S. 2009, *The Urnfield Culture in Continental Croatia*, BAR IS 2036, Oxford.
- Kruhek, M. 2000a, *Stari grad Dubovac, povijesno-turistički vodič*, Karlovac.
- Kruhek, M. 2000b, Stari grad Dubovac, *Svjetlo, časopis za kulturu, umjetnost i društvena zbivanja*, 2/2000 (1–2), Tema broja: Dubovac II., 26–43.
- Lamut, B. 1989, Kronološka skica prazgodovinske naselbine v Ormožu, *Arheološki vestnik*, 39–40, 235–247.
- Laszowski, E. 1902, *Hrvatske povijesne građevine*, knjiga I., Zagreb.
- Lopašić, R. 1993, *Karlovac – povijest i mjestopis grada i okolice*, Matica hrvatska Karlovac, pretisak izdanja iz 1879., Karlovac.
- Medović, P. 1988, *Kalakača, naselje ranog gvođenog doba*, Novi Sad.
- Radovinović, R. 1999, Dubovac. Od plemenskog naselja – do karlovačke gradske četvrti, *Svjetlo, časopis za kulturu, umjetnost i društvena zbivanja*, 4/5, Tema broja: Dubovac I., 7–17.
- Vinski-Gasparini, K. 1973, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj / Die Urnenfelderkultur in Nordkroatien*, Filozofski fakultet, Zadar.
- Vrdoljak, S. 1996, Prapovijesno naselje na Kosovcu kod Bregane (Samobor), *Opuscula Archaeologica*, 20, 179–184.
- Zeune, J. 1999, Abortanlagen, in: *Burgen in Mitteleuropa. (Ein Handbuch), Band I – Bauformen und Entwicklung*, H. W. Böhme et al. (eds.), Stuttgart, 301–303.

Summary

In winter 2009 and spring 2010, the Institute of Archaeology conducted archaeological rescue excavations at Stari Grad Dubovac. The Stari grad (Old Town) of Dubovac lies on an elevated position above the River Kupa, at the north-western edge of the wider area of the town of Karlovac. It consists of three round towers and one tower with a rectangular ground-plan that served as a watchtower. The walled fortification was erected on a prehistoric elevation, next to which, on the eastern elevated plateau, the remains of the mediaeval church of St. Michael can still be made out under the surface. On the basis of historical documentation, it has been concluded that near the end of the 14th century Dubovac came under the ownership of the noble Zudara (Sudara) family. In the year 1442, Dubovac was rented by Prince Stjepan Frankopan, who was Viceroy, and soon became the property of the Krk-Frankopan princes. Dubovac was owned by them until the middle of the 16th century, when the Zrinski family became its proprietors.

The first archaeological trial excavations at Stari Grad Dubovac were conducted in 1958. Rescue excavations with the aim of drainage and restoration

of the structures were continued by Karlovac Town Museum in 2001, 2004 and 2008. In the excavations, a segment of a defence trench and the remains of an older wall that passed parallel to the trench were unearthed. In the eastern part of the courtyard, a cistern was cleaned and presented. The foundations of what is presumed to be an older Romanesque tower were also revealed. At a depth of approximately one metre, the well-preserved remains of houses from the early Hallstatt period were found. At a depth of two metres, finds from the Aeneolithic were unearthed. In the watchtower, layers of a modern-era cellar were excavated.

In the excavations conducted by the Institute of Archaeology in the eastern watchtower with a rectangular ground-plan, beneath layers of the modern-era cellar, a mediaeval defensive ditch was defined and all its fill layers excavated. Prehistoric and late mediaeval finds were unearthed in them. In sector F, between towers B and C, another segment of the defence ditch was found. It was discovered that the upper parts of the top of the eastern part of the ditch, i.e. the part closest to the centre of the hill, had not been preserved. They had been damaged by modern-era interventions. The western part of the ditch gave a clearer picture. It can be identified in layer SU 095. At its upper, preserved level, the mediaeval defence ditch was 4.80 m wide, and towards the bottom took on the shape of a funnel. The distance between the preserved top and the bottom is 2.5 metres, while that between the present-day surface of the soil and the bottom is more than 3.5 metres. The profile, workmanship, design and shape of vessels dug from the fills of the defensive ditch suggest material dating from the 14th to the 16th century. Typical forms from earlier periods – the end of the 12th and the 13th century (a time in which, as suggested by analogies, we might also assume the existence of a fortification on the site) have not been found, but it is possible that some atypical finds originate from the 13th century. Although the beginning of the construction of the defence ditch cannot be precisely determined before conducting radiocarbon ¹⁴C analyses, obviously at the time Dubovac castle was erected in its present form, the defence ditch had already lost its function, as it had already been filled in and the existing structures built on top of it. On the edges of the elevated hill fort of Dubovac, a late mediaeval defence wall has been identified, fortified by wooden palisades. The modern-era Renaissance castle is situated on the older mediaeval fortification, which in turn was erected on a prehistoric hill fort. In the late Bronze Age, the site served as a hill fort, but finds suggest an even longer continuity of occupation from the Aeneolithic, if not even from the Neolithic.

Prehistoric layers appear under the mediaeval layer SU 029. Traces of prehistoric structures can be made out in yellow clay, which we defined as SU 027. Under the same layer, west of the structure, remains of wooden beams and burned clay have been unearthed (SU 035). The orientation of planks in the probe is N-S (Fig. 3). It can be said that SU 027 is a fill of yellow clay above a layer with burned planks, its function being to additionally fortify the slope. In Probe 1, we discovered the margin of a late Bronze Age settlement with a bulwark and earthwork, in which the remains of a prehistoric house were discovered (Fig. 2 left and Fig. 3).

In SU 124 (part of the Bronze Age house), an almost wholly preserved portable hearth (SF 206) was found. Such hearths are frequently found in late Bronze Age settlements of the Ha B period. A similar hearth was unearthed in the Bregana-Kosovac settlement (Vrdoljak 1996), and another in the Sveti Petar Ludbreški settlement in Podravina. The remaining inventory of pottery finds matches the ceramography of the late Urnfield culture. Larger shards of bowls with an inverted rim were also found, decorated with vertical grooves at the edges. Such bowls also appear in other settlements of the Karlovac region, such as Belaj and Kiringrad, but are widely distributed and can be connected with necropolises of the Dalj group such as Vukovar-Lijeva Bara, Dalj and Batina (Vinski-Gasparini 1973), and also with Hungarian territory and the Vâl group. Among older finds, we should point out the shard find of a Lasinja culture vessel, which confirms the Dubovac site was inhabited as far back as the Copper Age.